Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

TALABALARDA O‘ZINI-O‘ZI NAZORAT QILISH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Yuldosheva Oydinxon Bahromjonovna
Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat
chet tillari instituti o‘qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.21302766

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Oliy ta'lim tizimida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda talabaning mustaqil faoliyati, refleksiv fikrlashi, o‘zini baholashi hamda o‘z-o‘zini boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirishning dolzarbligi yoritilgan. Shuningdek, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha metodi, hamkorlikda o‘qitish, raqamli ta'lim texnologiyalari va elektron ta'lim platformalarining talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning mustaqil fikrlashi, mas'uliyat hissi va o‘quv faoliyatini samarali boshqarish kompetensiyalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.
Kalit so‘zlar: o‘zini-o‘zi nazorat qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, refleksiya, mustaqil ta'lim, interfaol metodlar, raqamli ta'lim, o‘zini baholash, kompetensiya, oliy ta'lim, pedagogik innovatsiyalar.

Аннотация: В статье рассматривается роль современных педагогических технологий в формировании навыков самоконтроля у студентов. Анализируются возможности интерактивных методов обучения, проблемного обучения, проектной деятельности, цифровых образовательных технологий и электронных образовательных платформ в развитии самостоятельности, рефлексии, самооценки и самоуправления студентов. Подчеркивается, что применение современных педагогических технологий способствует повышению качества образования, развитию ответственности, самостоятельного мышления и профессиональных компетенций обучающихся.
Ключевые слова: самоконтроль, современные педагогические технологии, рефлексия, самостоятельное обучение, самооценка, интерактивные методы, цифровое образование, компетенции, высшее образование.

Annotation: This article examines the role of modern pedagogical technologies in developing students' self-control skills. It analyzes the educational potential of interactive teaching methods, problem-based learning, project-based learning, digital educational technologies, and electronic learning platforms in fostering students' reflection, self-assessment, independent learning, and self-management competencies. The study concludes that the effective integration of modern pedagogical technologies enhances students' responsibility, independent thinking, academic performance, and professional development.
Keywords: self-control, modern pedagogical technologies, reflection, self-assessment, independent learning, digital education, interactive methods, higher education, competencies.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etishni, talabalarni mustaqil fikrlaydigan, o‘z faoliyatini rejalashtira oladigan va o‘zini-o‘zi boshqarish kompetensiyalariga ega bo‘lgan mutaxassis sifatida tayyorlashni taqozo etmoqda. Bunday kompetensiyalar orasida o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalari alohida o‘rin

egallaydi. Mazkur ko‘nikma talabaning o‘z faoliyatini rejalashtirish, o‘quv jarayonini muntazam kuzatib borish, yo‘l qo‘yilgan kamchiliklarni aniqlash, ularni bartaraf etish hamda o‘z faoliyati natijalarini xolis baholash imkonini beradi.

So‘nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuvning ta'lim amaliyotiga keng joriy etilishi talabalarning faqat nazariy bilimlarni egallashi bilan cheklanib qolmasdan, ularda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va refleksiv fikrlash, o‘z faoliyatini tahlil qilish hamda samarali qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltirdi. Shu jihatdan zamonaviy pedagogik texnologiyalar talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.

Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o‘qitish, "Case-study", "Blended learning", "Flipped classroom", elektron ta'lim platformalari va raqamli baholash vositalari talabaning o‘quv jarayonidagi faolligini oshirish bilan bir qatorda uning o‘z bilimini mustaqil nazorat qilishi va baholashiga ham xizmat qiladi. Mazkur texnologiyalar o‘quv jarayonida talabaning subyekt sifatidagi faolligini kuchaytirib, uning akademik mustaqilligi va mas'uliyatini rivojlantiradi.

Shu nuqtayi nazardan, talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning didaktik imkoniyatlarini ilmiy asosda o‘rganish pedagogika fanining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish hamda ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini yoritishdan iborat.

Zamonaviy ta'lim tizimida talabaning bilim oluvchi obyektdan ta'lim jarayonining faol subyektiga aylanishi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirish shaxsga yo‘naltirilgan ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi. O‘zini-o‘zi nazorat qilish – bu talabaning o‘z o‘quv faoliyatini rejalashtirish, bajarish, monitoring qilish, natijalarini baholash hamda aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan ongli faoliyatidir. Mazkur ko‘nikma talabaning mas'uliyatini oshirish, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish va ta'lim samaradorligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Pedagogik nuqtai nazardan, o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmasi kompetensiyaviy yondashuvning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Chunki zamonaviy mutaxassis nafaqat kasbiy bilimlarga, balki o‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish ko‘nikmalariga ham ega bo‘lishi zarur. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida o‘quv jarayonini tashkil etishda talabalarni o‘z-o‘zini nazorat qilishga o‘rgatuvchi metod va texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayoniga joriy etilayotgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratmoqda. An'anaviy o‘qitishda asosiy e'tibor bilimni tayyor holda yetkazishga qaratilgan bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlarda talabaning mustaqil izlanishi, tahliliy fikrlashi va o‘z faoliyatini boshqarishiga ustuvor ahamiyat beriladi.

Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha metodi, hamkorlikda o‘qitish, elektron ta'lim platformalari hamda raqamli baholash vositalari talabalarni o‘quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Bunday metodlar talabaning bilimni tayyor shaklda qabul qilishidan ko‘ra uni mustaqil izlab topish, tahlil qilish va amaliyotda qo‘llashiga imkon yaratadi. Natijada talaba o‘z faoliyatini muntazam kuzatib boradi, natijalarni baholaydi va keyingi faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha mustaqil qarorlar qabul qiladi.

Interfaol metodlar talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq skeleti", "INSERT", "BBB", "Keys-stadi", "Munozara", "Debat" kabi metodlar talabalarning tanqidiy va refleksiv fikrlashini rivojlantiradi. Mazkur metodlardan foydalanish jarayonida talabalar o‘z bilimlarini baholaydi, xatolarini aniqlaydi, guruhdoshlari bilan fikr almashadi hamda muammoning eng maqbul yechimini topishga intiladi.

Interfaol ta'limning afzalligi shundaki, unda o‘qituvchi bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonini tashkil etuvchi va yo‘naltiruvchi sifatida ishtirok etadi. Bu esa talabaning o‘z ta'limi uchun shaxsiy mas'uliyatini oshiradi va o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi.

Raqamli ta'lim muhitining rivojlanishi talabalarning o‘quv faoliyatini samarali tashkil etish imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Quizizz, Kahoot, Google Forms kabi elektron platformalar talabalarga o‘z bilim darajasini mustaqil baholash, test natijalarini tahlil qilish va o‘zlashtirishdagi kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu vositalar orqali talaba o‘z rivojlanish dinamikasini kuzatishi, o‘quv maqsadlariga erishish darajasini baholashi hamda o‘z ustida muntazam ishlashi mumkin. Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida tezkor qayta aloqa (feedback)ning mavjudligi ham o‘zini-o‘zi nazorat qilishning muhim omillaridan biridir. Tezkor teskari aloqa talabaning yo‘l qo‘ygan xatolarini o‘z vaqtida aniqlashi va ularni bartaraf etishiga yordam beradi. Natijada o‘quv jarayoni yanada samarali tashkil etiladi hamda talabaning akademik natijalari yaxshilanadi.

Talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda refleksiv yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Refleksiya shaxsning o‘z faoliyati, xatti-harakatlari va erishgan natijalarini tahlil qilishi hamda ularni takomillashtirish yo‘llarini belgilash jarayonidir. Pedagogik nuqtayi nazardan refleksiya talabaning o‘z bilimlari, ko‘nikmalari va kompetensiyalarini xolis baholashiga, mavjud kamchiliklarni aniqlashiga hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha mustaqil qaror qabul qilishiga yordam beradi. Oliy ta'lim amaliyotida refleksiyani rivojlantirish uchun refleksiv kundaliklar, elektron portfolio, o‘zini-o‘zi baholash varaqalari, SWOT-tahlil, "Refleksiya kundaligi", "Muvaffaqiyat zinapoyasi", "Men bugun nimani o‘rgandim?" kabi metodlardan foydalanish tavsiya etiladi. Mazkur usullar talabaning o‘z faoliyatiga tanqidiy yondashishini rivojlantirib, o‘quv jarayonida faol ishtirok etishiga xizmat qiladi. O‘zini-o‘zi baholash texnologiyasi esa o‘zini-o‘zi nazorat qilishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Talaba o‘z bilimini belgilangan mezonlar asosida baholash orqali o‘zlashtirish darajasini aniqlaydi, keyingi o‘quv maqsadlarini rejalashtiradi va shaxsiy rivojlanish strategiyasini ishlab chiqadi. Bunday yondashuv ta'lim jarayonining shaffofligini ta'minlaydi hamda talabada mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Loyiha asosida o‘qitish zamonaviy pedagogik texnologiyalar orasida alohida o‘rin tutadi. Ushbu metod talabalarning mustaqil izlanish olib borishi, axborotlarni tahlil qilishi, muammolarga yechim topishi va o‘z faoliyati natijalarini baholashiga imkon yaratadi. Loyiha ustida ishlash jarayonida talabalar ish rejasini tuzadi, vaqtni boshqaradi, bajarilgan ishlarni nazorat qiladi va yakuniy natijani tahlil qiladi. Bu esa ularda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarining izchil rivojlanishiga xizmat qiladi. Hamkorlikda o‘qitish texnologiyasi ham talabalarning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish bilan birga, o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Guruhda ishlash davomida talabalar o‘z vazifalarini rejalashtiradi, bajarilgan ishlarni tahlil qiladi, tengdoshlarining fikrlarini inobatga oladi va o‘z faoliyatini baholaydi. Natijada ular jamoaviy ishlash madaniyati bilan bir qatorda shaxsiy mas'uliyat va o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini ham egallaydi.

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini shakllantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur ko‘nikma talabalarning mustaqil ta'lim olish, o‘z faoliyatini rejalashtirish, natijalarni tahlil qilish va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlar, loyiha asosida o‘qitish, refleksiv yondashuv, formativ baholash va raqamli ta'lim texnologiyalaridan tizimli foydalanish talabalarning o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarini samarali rivojlantiradi. Shuningdek, ta'lim jarayonida talabalarning refleksiv faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, ularni muntazam ravishda o‘zini baholashga jalb etish va tezkor pedagogik teskari aloqani tashkil etish muhim pedagogik shartlardan biridir. O‘qituvchi tomonidan yaratilgan innovatsion ta'lim muhiti talabaning akademik mustaqilligini oshiradi, kasbiy kompetensiyalarini rivojlantiradi hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatiga puxta tayyorgarlik ko‘rishiga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga maqsadli

va tizimli joriy etish talabalarda o‘zini-o‘zi nazorat qilish ko‘nikmalarining shakllanishini jadallashtiradi. Natijada mustaqil fikrlaydigan, o‘z faoliyatini samarali boshqara oladigan, mas'uliyatli va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash uchun zarur pedagogik asos yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”.
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2006.
3. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
4. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardaev A.H. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008.
5. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
6. Xasanboyeva O. va boshqalar. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
7. Выготский Л.С. Психология развития человека. – Москва: Смысл, 2005.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Смысл, 2005.
9. Zimmerman B.J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. // Theory Into Practice. – 2002. – Vol. 41(2). – P. 64–70.
10. Pintrich P.R. The Role of Metacognitive Knowledge in Learning, Teaching, and Assessing. // Theory Into Practice. – 2002. – Vol. 41(4). – P. 219–225.